

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:50
sssjournal.com

pp.6661-6666
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 17/09/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 23/11/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 23.11.2019

SAFRANBOLU YÖRÜK KÖYÜ SİPAHIOĞLU KONAĞI BAŞODASI DUVAR RESMİ'NDE BİR YANILGI

SAFRANBOLU YORUK VILLAGE SİPAHIOĞLU MANSION A DELUSION IN MAIN ROOM WALL PAINTING

Dr. Z. Mehlika ULUÇAM KIRBAĞ

Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Ayakkabı Tasarımı ve Üretimi, Konya/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1902>

Reference : Uluçam Kırbağ, Z.M. (2019). "Safranbolu Yörük Köyü Sipahioğlu Konağı Başodası Duvar Resmi'nde Bir Yanılgı", *International Social Sciences Studies Journal*, 5(50): 6661-6666.

ÖZ

Anadolu'da resim sanatı kendi üslubunu Osmanlı Döneminde Fatih Sultan Mehmet zamanında başlayan portre çizimleriyle belirlemeye çalışırken, II. Beyazid Döneminde farklı bir tarz ile harmanlanarak kazanmaya başlamış ve Nasuh El-Matrâkî'nin Sefer-i Irakeyn adlı eserindeki minyatürlerle manzara ve şehir tasvirleri çeşitli imge kalıplara ulaşmıştır (Arık,1976:4; Özbek,2014:216, Kılıç,2008:127, Renda,1977:29-31). Ancak mimariyi süsleme amacıyla kullanılması XVIII. yüzyıla kadar beklemiştir.

Resim sanatında alışılagelmiş İstanbul ve manzara tasvirleri, dönemin başkenti İstanbul başta olmak üzere Halep, Bağdat, Arnavutluk ve Makedonya gibi farklı birçok bölgede kullanılmıştır.

Konut, cami, saray gibi yapıların kubbe eteklerini dolayan, baş odaların tavan geçişlerinde pano halindeki bezemeler için hayali mekânların kullanılmasından ziyade özellikle İstanbul, Mekke ve Medine tercih edilmiştir. Buna en erken örnek ise Topkapı Sarayı'nda yerini çoktan almıştır.

İstanbul resimleri çoğunlukla kalem işi tekniğiyle duvarlara işlenmiştir. Safranbolu Yörük Köyü Sipahioğlu konağı baş odasında da bu teknik kullanılarak bir resim yapılmıştır. Konut ile ilgili çalışmalarda¹ resim İstanbul manzarası olarak değerlendirilmiştir. Ancak İstanbul tasvirlerinde yer alan sembolik öğeler bu resimde bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Safranbolu, Duvar Resmi, Sipahioğlu Konağı

ABSTRACT

While the art of painting in Anatolia started to determine its own style with portrait drawings as of Fatih Sultan Mehmet in the Ottoman Period, it started to gain its value by blending with a different style during the Beyazid II. Period and various image patterns with the miniatures in Nasuh al-Matraki's work called Sefer-i Irakeyn were made through the depictions of landscape and cities obtained (Arık, 1976: 4; Özbek, 2014: 216, Kılıç, 2008: 127, Randa, 1977: 29-31). However, the use for the structural decoration purposes was not until the XVIII. Century.

In the art of painting, the usual depictions of İstanbul and landscapes have been used in many different regions such as İstanbul, the capital of the period, Aleppo, Baghdad, Albania and Macedonia.

İstanbul, Mecca and Medina were preferred rather than using imaginary spaces for the paneled decorations in the ceiling passages of the main rooms covering the dome footings of structures such as houses, mosques and palaces. The earliest example of this has already taken its place in Topkapı Palace.

İstanbul paintings were mostly painted on the walls using hand-drawn technique. A painting was made using this technique in the main room of the Sipahioğlu Mansion in the Yörük Village of Safranbolu. In the studies² related to housing, the

¹ Sipahioğlu Konağı başoda resminin İstanbul manzarası olduğu değerlendirmeleri için bkz. Demirarslan, Deniz. (2011). *Eski Bir Bektaşî Yerleşimi: Yörük Köyü'nde Evler ve Odanın Oluşumu*. 58. Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırmalar Dergisi.69-87., Demirarslan, Deniz. (2016). *19. Yüzyılda Duvar Estetiği ve İstanbul Teması*. 1. Mimarlık ve Yaşam Dergisi.105-125.

painting was considered as the Istanbul landscape. However, the symbolic elements in the depictions of Istanbul were not found in this picture.

Key Words: Safranbolu, Wall Painting, Sipahioğlu Mansion

1. GİRİŞ

Safranbolu Paflagonya'nın incisi olarak tarih boyunca medeniyetlere ev sahipliği yapmış (Hacısalihioğlu, 1995:409) ve günümüzde konutlar başta olmak üzere birçok tarihi eserle yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olmuştur. Bu mimarilerin süslemelerinde batılılaşma dönemine ait motifler (şükûfe, "C" ve "S" kıvrımlı bitkisel motifler v.d.) kullanılmıştır (Kırbağ,2019:12-14). Safranbolu'dan Kastamonu yönüne giden yolun 12. kilometresinde bulunan Yörük Köyü'ndeki Sipahioğlu Konağı'nda ise Safranbolu'daki günümüze ulaşan konutların iç mekân süslemesinden farklı bir öge kullanılmıştır.

Bölgenin, XI. yüzyılda göçebe Kayı Boyunun buraya yerleşmesiyle veya XIV. yüzyılda Türk boylarının batı bölgelerine yerleştirilmesi esnasında bir köy haline geldiği kaynaklarda yer almıştır (Hersek vd.,200:7; Demirarslan,2011:71). Ancak Kara, *Safranbolu'da Yörükler ve Yörükköyü Tarihi* kitabında yerleşkenin tarihiyle ilgili bulunan en eski evrakın 1557 yılına ait olduğu ve köyün kurulmasıyla ilgili yazılı bir belgenin olmadığına değinmiştir.

Köyde bulunan Sipahioğlu Konağı'nın yapım tarihi³ ise 1878 olarak tahmin edilerek kayıt altına alınmıştır (Demirarslan,2011:70). Resmin yapılış tarihinin de bu dönemde olduğu düşünülmektedir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Sipahioğlu Konağı Baş Odada Bulunan Resim

2. BULGU ve TARTIŞMALAR

Konak Türk evlerine örnek teşkil edecek bir plana sahiptir. Dönemin özelliklerini taşıyan baş odanın renkli duvar süslemeleri natürmort özellik taşıırken bütün olarak bakıldığında kompozisyonu tamamlayacak öğelerin bir arada kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu kompozisyon içerisinde farklılık gösteren tek öge ise bir resimdir.

Resim, kontörleri siyah olan sarı renge boyanmış dikdörtgen bir çerçeve içine çizilmiştir. Kara ve denizden oluşmaktadır. Kara kısmında çatısında alem olan tuğla örme bir bina bulunmaktadır (Fotoğraf 2). Bina turuncu⁴, çatısı mavi, giriş kapısı mavi-beyaz renkte yapılmıştır. Kapısının üzerinde iki hilal veya kartuj içine oturtulmuş kitabe çerçevesi yer almıştır.

² For the reviews that Sipahioğlu Mansion main room picture is a view of Istanbul; Demirarslan, Deniz. (2011). *Eski Bir Bektaşî Yerleşimi: Yörük Köyü'nde Evler ve Odanın Oluşumu*. 58. Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırmalar.69-87., Demirarslan, Deniz. (2016). *19. Yüzyılda Duvar Estetiği ve İstanbul Teması*. 1. Mimarlık ve Yaşam Dergisi.105-125.

³ Sipahioğulları'na ait 1840 yılındaki vergi sahibi Sipahi Oğlu Mustafa Bin Mümin'dir. Ancak bugüne ulaşan Sipahioğlu konağa sahip olup olmadıkları bilinmemektedir. Ayrıca *Açık Kapılar Sahipsiz Yörük Evleri* kitabında konağın Mustafa Sipahi'nin torununun oğluna (Mehmet Kasım) ait olduğu yer almıştır. Böylece evin yapım tarihinin 1878 olma ihtimali kuvvetlidir.

⁴ Yazının devamında anlaşılır olmaması adına *Bina* olarak anılacaktır.

Fotoğraf 2. Bina

Fotoğraf 3. Saat Kulesi

Binanın hemen yan tarafına yine tuğla örme bir saat kulesi işlenmiştir. Saat kulesi gri, beyaz ve turuncu renklerle yapılmıştır (Fotoğraf 3). Tepe kısmındaki direğe ise Türk bayrağı yerleştirilmiştir.

Saat kulesinden sonra devam eden sıralı beş adet yeşil renkte ağaç bulunmaktadır. Binaların denize yakın bölümüne ateşli silah olan toplar çizilmiştir (Fotoğraf 4). Ayrıca bunların ardında düzenli dizili güllelere yer verilmiştir (Fotoğraf 5).

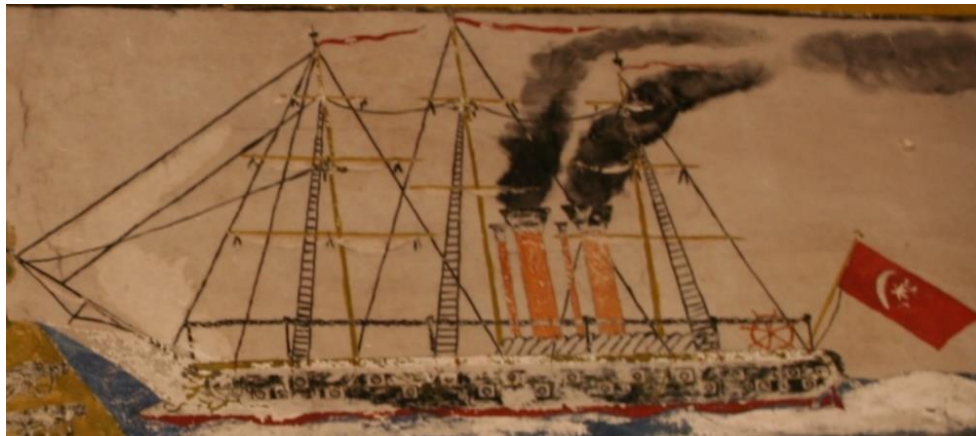

Fotoğraf 4. Ağaçlar ve Toplar

Fotoğraf 5. Gülleler

Denizde ise Türk bayrağı bulunan bir gemi kıyıya yaklaşmaktadır (Fotoğraf 6). Gemi iki bacalıdır. Dümen ve kamaraların yuvarlak pencereleri gibi detayları ise dikkat çekicidir.

Fotoğraf 6. Vapur

Resimde kullanılan teknik ve üsluptan farklı olarak basit formlu insana benzeyen çizgilerde çerçeve içinde yer almaktadır (Fotoğraf 7). Bu çizimlerin sonradan eklenmiş olabileceği düşünülmektedir.

Fotoğraf 7. İnsanlar

Safranbolulu Hüseyin Avni’inde dile getirdiği gibi İstanbul ile Safranbolu arasında benzerlikler olsa da (Cinazoğlu,2010:24) Sipahioğlu Konağı baş oda resmi ile İstanbul manzaralı resimler karşılaştırıldığında pek çok farklılık ortaya çıkmıştır⁵. İstanbul tasvirlerinde çoğunlukla sahil saraylarına (Figür 1, Özbek,2015:217), Galata Kulesi’ne (Figür 2, Özbek,2015:219), Haliç veya boğazı da temsil eden panoramik çizimlere (Figür 3, Arık,1976:87) yer verilmiştir ancak bu resimde İstanbul’u anlatan herhangi bir sembole rastlanmamıştır.

Resimdeki geminin, Arık’ın *Batılulaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı* kitabında yer alan Safranbolu’daki başka bir konakta bulunan İstanbul tasvirindeki gemi ile oldukça benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir (Figür 4, Arık,1976:144). Ancak Kıranköy’deki bu konakta (resmin günümüze ulaştığına dair herhangi bir yazılı bilgi bulunmamaktadır) bulunan resimde İstanbul’u anlatan cami, saray ve gemi üçlemesi yine birlikte kullanılmıştır. Konağın yapım yılı göz önünde bulundurularak, iki resmin birer yıl arayla yapılmış olabileceği ihtimali ortaya çıkmıştır. Bu yüzden nakkaşın aynı kişi olduğu veya birbirlerinden etkilenerek gemiyi çizdiği kanaatine varılmıştır.

Dönemin duvar resimlerinde bir şehri tasvir etmek için kentleşme dokusunun kullanıldığı bilindiğine göre İstanbul’u tasvir etmeyen bu resimdeki deniz hangi şehre aitti; bina ve saat kulesi hangi şehrin sembolüydü?

Deniz, tasvir edilmek istenen şehrin sahil kenti olduğunu anlatmaktadır. Ancak Ulukavak’ın *Bir Safranbolulu Penceresinden SAFRANBOLU* kitabında aktarılan bilgiler doğrultusunda ulaşılan sonuca göre “...Buna karşılık Safranbolu’nun bulunduğu yerin bir zamanlar sularla kaplı olduğu kesindir.” (Uluklavak,2007:4) ifadesinin yer alması Sipahioğlu Konaktaki resim için dikkat çekicidir. Ayrıca halk arasında bir efsane olarak anlatılan Burunsandal’daki mapalara⁶ da yine aynı kitapta yer verilmesi bir dönem Safranbolu’da deniz/göl olma ihtimalini doğrular niteliktedir. Efsanelere dayandırılrsa bile resimdeki geminin yanaştığı kıyının Safranbolu’yu tasvir etme ihtimali ortaya çıkmaktadır. Öyle ise kıyıda yer alan bina ve saat kulesinin sembolik olarak hangi şehri anlattığını değerlendirmek gerekmektedir.

Bina ve saat kulesinin resimde birbirlerine yakın çizilmesi Safranbolu Hükümet Konağı ve Saat Kulesini akla getirmektedir (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8. Hükümet Konağı ve Saat Kulesi

Fotoğraf 9 – Yangın Sonrası Hükümet Konağı⁷

⁵ Safranbolu Hacı Salih Paşa Bağ Evi’nde de levhalar içinde hayali İstanbul manzaralarının olduğu yer almaktadır (Günay,1981:262)

⁶ Mapa (Eyebolt): “İnce halat çımalarmın veya bedenlerinin bağlanarak sabitlenmesi için kullanılan sabit parçalarıdır” Kpt. Öğr. Gör. Mehmet YAŞI. Gemilerin sabit kalması için kıyıda bulunan halkalar.

⁷ Fotoğraf <https://www.resimars.net/> sitesinden 10.09.2019 tarihinde alınmıştır.

Safranbolu saat kulesi 1794-1797 yılları arasında İzzet Mehmet Paşa tarafından Hükümet Konağı (Kent Tarihi Müzesi) ise dönemin kaymakamı Ahmet Bey ve Kastamonu Valisi Enis Paşa tarafından 1904-1906 yılları arasında yaptırılmıştır (Yetiş vd.,2018:500,503). 21 Ocak 1976 günü basılan Tercüman Gazetesinin “80 Yıllık Tarihi Bina Yanarak Kül Oldu” başlıklı haberinden de anlaşıldığı üzere Hükümet konağı tamamen kullanılmaz bir hale gelmiş ve bugüne restore edilerek günümüze ulaşmıştır. Ancak yangından hemen sonra çekilen fotoğraflara bakıldığında da binanın mimari yapısının farklı olmadığı görülmektedir (Fotoğraf 9). Bu nedenle resimde yer alan binanın Safranbolu Hükümet Konağı'nın tasviri olduğunu söyleyebilmek güçtür.

Saat kulesinin de Safranbolu'daki saat kulesi ile tipolojik bir benzerlik taşımadığı anlaşılmış ancak Türkiye'deki saat kulelerinin görselleri tarandığında özellikle büyükşehirlerde böyle bir yapının olmadığı tespit edilmiştir.

3. SONUÇ

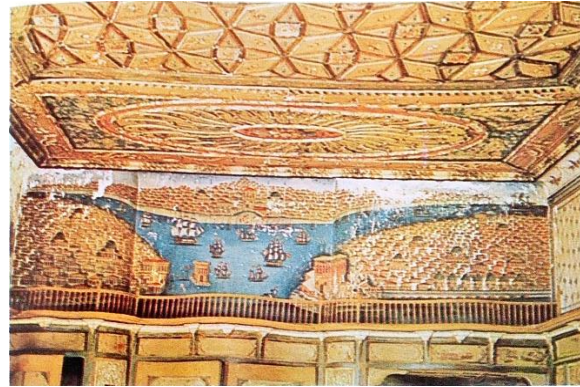
Safranbolu Yörük Köyü Sipahioğlu Konağı baş odasında yer alan levhadaki manzara resmi doğrudan İstanbul'u temsil edecek kompozisyonla nakşedilmemiştir. İç mekân süslemelerinin bulunan bölgedeki yaşantıdan etkilenerek tasarlandığı düşünülürse, Safranbolulu Paşa İzzet Mehmet'in etkisi, Yörük Köyünün Saray ile olan münasebeti İstanbul'a duyulan özlemin bir deniz ve geminin hayali olarak duvara resmedilmesine neden olmuştur.

Kent sembollerinin soyutlanarak çizildiğinin sıkça görüldüğü kalem işlerinde olduğu gibi Hükümet Konağı ve Saat Kulesi Safranbolu'yu tamamen hayali olarak temsil etmiştir. Bunun yanı sıra adından da anlaşılacağı üzere konağın bir sipahiye ait oluşu hükümet konağı ve savaş sahnesinin baş odaya süsleme olarak nakşedilmesini açıklar niteliktedir.

Bu çıkarımlar sonucunda, Safranbolu'nun ve İstanbul'un bütünlük oluşturmada baş oda levhasında birlikte resmedildiğini söylemek mümkündür.

Figür 1. Hacı Öbek Evi/Kayseri (Y. Özbek'ten)

Figür 3. Birgi Çakırağa konağı / Ödemiş (R.Arık'tan)

Figür 2. Mustafa Savaş Evi/ Ürgüp(Y. Özbek'ten)

KAYNAKÇA

- Arık, R. (1976). Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı. (1. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara.
- Beyazıt, N. (2014). *Safranbolu Evleri Plan Tipolojisi ve Kullanıcı İhtiyaçları Hiyerarşisi*. 17. Kuram Dergisi, 1-15.
- Cinozoğlu, H., A. (2010). *Safranbolu'da Eski Bir Güneş Saati*. (1. Baskı). Safranbolu'da eski bir güneş saati. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Cinozoğlu, H.A. (2010). Safranbolu'da Eski Bir Güneş Saati. (1. Baskı). Heyamola Yayınları. İstanbul.
- Ergül, A. (2008). Açık Kapılar Sahıpsız Yörük Evleri.yy.
- Günay, R. (1981). Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu. (1. Baskı). Pan Matbaacılık. Ankara.
- Hacısalihioğlu, İ. (1995). “Geleneksel Türk Şehri: Safranbolu” . Türk Coğrafya Dergisi. 30:409-434.
- İşler, E. ve Aras, R. (2013). *Kastamonu Merkez, Daday Ve Safranbolu Geleneksel Türk Evi Tavanları*, 6/11, Akdeniz Sanat Dergisi:169-173.
- Kara, T. (2005). Safranbolu Yörükköyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf ve Adetlerimiz, (1. Baskı). Grafiker Ofset. Ankara.
- Kara, T.;Yılmaz, E. (1999). Yörükler ve Yörük köyü Tarihi Viranşehir (Safranbolu) Sancağı, Yörük Kazası Maliye Varidat Temettü Defteri H.266-M.1850. (1. Baskı). İleri Yayıncılık ve Matbaacılık. Zonguldak.
- Kaştan, Y. (2017). *Tarih Metodolojisinde Laboratuvar Yöntemi ve Safranbolu Örneği*. 3. Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 72-88.
- Kılıç, E. (2008). “Teknik Ve Üslup Bakımından 1930'lara Kadar Türk Resmi'nde Manzara”. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi. 21:123-141.
- Kırbağ, Z.M.U. (2019). “Safranbolu'da Bulunana Tarihi Eserlerdeki Süsleme Tasarım Örnekleri (XVI.-XX. YY)”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özdemir, Ü. (2011). *Safranbolu'nun Kültürel Miras Kaynakları Ve Korunması*.26. Doğu Coğrafya Dergisi,129-142.
- Renda, G. (1977). Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850). Hacettepe Yayınları. Ankara.
- Ulukavak, K. (2017). *Bir Safranbolulunun Penceresinden: Safranbolu*. (2.Baskı). Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları.
- Yazıcıoğlu, H. ve Al, M.. (1982). *Safranbolu: Safranbolu-Karabük-Ulus-Eflâni*. Karabük: Özer Matbaası.
- Yetiş, R.; Turcan, Y.; Dinçer, A.E. (2018). “Safranbolu Kent Formunun Tarihsel Serüveni ve Morfolojik İncelemesi, “DeğişKent” Değişken Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu”. 495-515, İstanbul.